

A visegrádi országok digitális irodalmi emlékezete. Wikipedia, Wikidata – a regionális irodalomtörténet új alakzatai

SZEMES Botond*

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet Irodalomelméleti Osztály,
tudományos segédmunkatárs
ORCID: 0000-0002-0637-6776

DOBÁS Kata**

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet DigiPhil csoport,
DigiPhil-munkatárs
ORCID: 0009-0009-7632-8276

Digital literary memory of the Visegrad region. Wikipedia, Wikidata – new aspects for regional literary history

Abstract | By narrowing the concept of cultural memory to literature, this paper argues that online encyclopedias and databases – particularly Wikipedia and Wikidata – as primary sources of contemporary literary memory. These platforms provide up-to-date information and are edited not only by experts but also by the wider community. Moreover, because Wikipedia exists in multiple languages, it allows for comparative analysis of national literary memories. Such databases offer new insights into literary relations, which have traditionally been studied through translation histories and reception studies.

The paper examines literary memory among the Visegrad countries by analyzing how authors from one national literature are represented in other languages' Wikipedias. The findings indicate that Czech and Polish literatures occupy central positions in the region, with strong interconnections and broader regional influence. In contrast, Hungarian literature has a relatively weak presence in other Wikipedias and displays limited awareness of the region's literary landscape. Slovak literature, while well-represented across Wikipedias, appears to engage with the region primarily through its ties to Czech literature.

The study highlights the potential of digital methods for understanding regional literary relationships and underscores the need for further research into the cultural dynamics of Central and Eastern Europe.

Keywords | literary memory, digital humanities, comparative literary history, regionalism, Central-East Europe, Visegrad Countries

* A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24 kódszámú Egyetemi Kiválósági Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési És Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

** A tanulmány a Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium keretei között készült. A 2022-2.1.1-NL-2022-00009-es számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a 2022-2.1.1-NL pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Az összehasonlító irodalomtudományban, valamint az irodalomtörténet-írásban időről időre előtérbe kerül a regionalitás kérdése, és azon belül Közép-Kelet-Európa mint sajátos földrajzi és kulturális terület irodalmi kapcsolatainak és történetének vizsgálata.¹ E megközelítés vonzerejét a benne rejlő kettősség adja: egyfelől a transznacionális folyamatokat figyelembe véve a nemzeti (irodalom)történeteknél szélesebb horizontú leírást tesz lehetővé.² Másfelől a régiót – megőrizve annak egyediségét – nem kizárólag a világrendszer elmélete felől értelmezi,³ amely legtöbbször a hegemon központok szempontjait érvényesíti, és így a régió sajátosságainak feltárását nehezíti meg,⁴ Közép-Kelet-Európa esetében a Nyugattól való függést és lemaradást hangsúlyozva.⁵ A regionális szemlélet ígérete tehát, hogy egyaránt elkerülhetővé teszi az (ön) izoláció és az (ön)kolonizáció⁶ műveleteit; ennek az ígéretnek a bűvöletében folytatjuk mi is kutatásainkat.

Közép-Kelet-Európa esetében a térségi megközelítés és a szomszédos nemzetek iránti érdeklődés felélénkülése olyan korszakokhoz kötődik, amikor a külpolitikai erőviszonyok átalakulásával, politikai válságokat követően lehetőség látszott a külső elnyomás alóli felszabadulásra és a nagyhatalmi központoktól független, „különutas” fejlődés közös alapjainak megteremtésére. (Ilyen időszakok mindenekelőtt az Osztrák–Magyar Monarchia és a Szovjetunió felbomlása – az előbbi esetben a trianoni békeszerződés és a határok átrajzolása a különálló nemzeti identitását kérdőjelezte meg, utóbbi esetben a hidegháborúban eltörölt közép-európai régió újbóli felmutatása jelölhe-

- 1 Lásd: BALOGH Magdolna, „Mire jó a regionalizmus?”, in *A „világirodalom” a „kis” irodalmak perspektívájából / „Svetová literatura” z perspektívy „malých” literatúr*, szerk. Magdolna BALOGH és Adam BŽOCH, 89–111 (Budapest: reciti, 2024). Egy korábbi, poétikatörténeti áttekintéshez: THOMKA Beáta, „Közép-Európa mint regénytörténet, szellem és forma”, *Literatura* 20, 1. sz. (1994): 29–35.
- 2 Rámutatva, hogy még kifejezetten nemzeti identitás építését célzó folyóiratok és intézmények alakulását is nemzetközi hatások formálják – például: Jessie LABOV, „A *Kultura* újraolvasása nagyobb távolságból: Egy irodalmi folyóirat mint a lengyel diaszpóra integrálója”, ford. SZOLLÁTH Dávid és VARJÚ Kata, *Literatura* 49, 3. sz. (2023): 324–347, doi: 10.57227/Liter.2023.3.4.
- 3 Immanuel Wallerstein közismert fogalmához lásd: Immanuel WALLERSTEIN, *Bevezetés a világregndszer-elméletbe*, ford. KOLTAI Mihály Bence (Budapest: L'Harmattan–Eszmélet Alapítvány, 2010). Az irodalomtörténetre vetítve: FRANCO MORETTI, „Conjectures on World Literature”, *New Left Review*, 1. sz. (2000): 54–68; Pascale CASANOVA, *La republique mondiale des lettres* (Paris: Éditions du Seuil, 1999).
- 4 A világregndszer-elmélet kritikáját röviden összegzi és a téma fontosabb szerzőit említi: HITES Sándor, „A világirodalom kortárs elméleteiből”, *Literatura* 47, 3. sz. (2021): 268–270.
- 5 Tomasz ZARYCKI, *Ideologies of Eastness in Central and Eastern Europe* (London–New York: Routledge, 2014), doi: 10.4324/9781315819006; Ezequiel ADAMOVSKY, „Euro-Orientalism and the Making of the Concept of Eastern Europe in France, 1810–1880”, *The Journal of Modern History* 77, 3. sz. (2005): 591–628, doi: 10.1086/497718.
- 6 Alexander KIOSSEV, „The Self-Colonising Cultures”, in *Cultural Aspects of the Modernisation Process*, szerk. Dimitŭr GINEV, Francis SEJERSTED és Simeonova KOSTADINKA, 73–82 (Oslo: TMV-senteret, 1995); Viatcheslav MOROZOV, *Russia's Postcolonial Identity: A Subaltern Empire in a Eurocentric World* (London: Palgrave MacMillan, 2015).

tő ki politikai célként.)⁷ Az elmúlt évtizedben hasonló motiváció hajtotta a kutatókat, ám ez kevésbé a történelmi lehetőség felismeréséből táplálkozott, mintsem e lehetőség teljes hiányának a regisztrálásából.⁸ Az utópikus vágyak helyett mára a régiónak a létezése is kétségesse vált. Anne Applebaum nagyhatású publicisztikájában például amellett érvel, hogy 1989 után „Kelet-Európa megszűnt mint értelmes politikai fogalom, és az egyes államok, amelyek Kelet-Európa részét képezték, eltérő fejlődésnek indultak”.⁹ Azóta több kutató is arra figyelmeztet, hogy az „átfogó politikai kohézió, kulturális vagy akár földrajzi egységesség hiánya”¹⁰ oda vezethet, hogy „mi – Közép és Kelet-Európa »kis« államai – valójában nem látjuk egymást, és, ami még fontosabb, nem is akarjuk látni egymást, annyira önmagunkra koncentrálnunk, és annyira feloldódunk a nyugati mintákban”.¹¹ Az önizoláció (kizárólag magunkra koncentráció) és önkolonizáció (a nyugati mintákban való feloldódás) műveleteit az idézett kutatások mellett mi is azzal igyekszünk meghaladni, hogy a térség önmagáról való tudásának mértékét tematizáljuk – azt feltételezzük, hogy mindez közelebb vihet minket a régió kulturális kapcsolatainak a megértéséhez vagy akár megerősítéséhez. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a regionalitás iránti megélénkült érdeklődés ismét a megváltozott geopolitikai viszonyokkal magyarázható, amennyiben erősödni látszik a verseny a nagyhatalmak között a térségi dominancia megszerzéséért. Ez pedig ismét a status quo fellazulásához és a régió önálló egységként való elgondolásához járulhat hozzá. Ekkor a regionalizmus mint a nagyhatalmi kisajátítással szembeni szellemi áramlat is értelmezhető, ám – éppen ellenkezőleg – ahhoz a politikai folyamathoz is csatolható, amely során az egyes nemzetek a nagyhatalmi kapcsolatok révén a térségben betöltött szerepüket kívánják erősíteni.

Jelen tanulmányban, e kutatási projekt első lépéseként, a vizsgálatot a visegrádi országokra (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) korlátozzuk. Ennek leginkább praktikus, módszertani oka van: az eljárás kifejlesztését és ellenőrzését kisebb anyagon dolgozzuk ki, ami mintát adhat jövőbeni, több hagyományt is lefedő kutatások számára. Miközben hosszú ideje léteznek a visegrádi országok régió belüli összetartozásáról kultúrtörténeti narratívák, amelyek a térséget önmagában is elemezhető egységként beszélnek el. Tanulmányunk ennek az összetartozásnak az érvényére is rákérdez – sőt az eredmények ismeretében kérdésessé is teszi. Mindenekelőtt ar-

7 BALOGH Magdolna, „Közép-Európa-diskurzusok Magyarországon 1945 előtt és után, avagy: Ma is kell nekünk Közép-Európa”, *Közösségi Kapcsolódások* 2, 2. sz. (2022): 85–95, doi: [10.14232/kapocs.2022.2.85-95](https://doi.org/10.14232/kapocs.2022.2.85-95).

8 „Azt mondhatjuk tehát, hogy a regionális gondolat mint politikai projekt a rendszerváltozást követően a térségben bekövetkező gazdasági és politikai átrendeződések miatt – kiváltképpen a régió országait versenytársakká tevő európai uniós politika, majd az EU 2004-es keleti bővítése következményeként – fokozatosan aktualitását veszítette, majd teljesen visszaszorult.” BALOGH, „Mire jó a regionalizmus?”, 98.

9 ANNE APPELBAUM, „Does Eastern Europe Still Exist?”, *Prospect Magazine* 20 (2013): <https://www.prospectmagazine.co.uk/essays/50866/does-eastern-europe-still-exist>.

10 YULIYA KOMSKA, „Introduction: A Discontiguous Eastern Europe”, in *Eastern Europe Unmapped: Beyond Borders and Peripheries*, szerk. Yuliya KOMSKA és Irene KACANDES, 1–28 (New York: Berghahn Books, 2018), 7, doi: [10.2307/j.ctvw049zd](https://doi.org/10.2307/j.ctvw049zd).

11 MARTA COBEL-TOKARSKA, „Problems and contradictions in Polish postcolonial thought in relation to Central and Eastern Europe”, *Postcolonial Studies* 24, 1. sz. (2020): 1–20, 13, doi: [10.1080/13688790.2020.1753319](https://doi.org/10.1080/13688790.2020.1753319).

ra keressük a választ, hogy a visegrádi régió irodalmi hagyományai¹² milyen kortárs ismeretekkel rendelkeznek egymásról, ezek milyen mintázatokba rendeződnek, illetve milyen nemzetközi dinamikákra engednek következtetni. Az irodalomra vonatkozó kortárs ismereteket Jan Assmann *kulturális emlékezet*¹³ fogalmát átalakítva *irodalmi emlékezetnek* nevezzük. E fogalom értelmezésünkben azt jelöli, hogy milyen intézményszerű tudásszerkezet jellemez egy nemzeti hagyományt – esetünkben más irodalmi hagyományokra vonatkozóan. Mindez a *digitális emlékezet* kérdésköréhez is kapcsolódik, ugyanis a kortárs emlékezetkultúra nem elválasztható a digitális archívumok működésétől: „nem beszélhetünk személyes, nemzedéki vagy közösségi emlékezetéről az új médiumoktól függetlenül, amelyek az emlékezet összes fajtáját hordozzák”¹⁴ – állapította meg Andreas Huyssen is diskurzusalapító, 2003-as könyvében. Ugyanakkor ebből az előfeltevésből kiinduló kortárs elemzések, ha digitális archívumokat is vizsgálnak, nem mindig érvényesítik azok logikáját. Inkább a *Memory Studies* hagyományához kapcsolódva az emlékezet narratív megvalósulásait helyezik előtérbe, az emlékezet tárgyaként pedig elsősorban közösségi és személyes traumákat jelölnek ki.¹⁵ A digitális térben azonban az emlékezet narratív formáit egyre inkább az adatbázisok és algoritmusok működése váltja fel,¹⁶ amelyek vizsgálatához adattudományi és számítástechnikai, nem pedig (kizárólag) elbeszéléseleméleti eszközökre van szükség.¹⁷

Mindezek alapján úgy gondoljuk, hogy többnyelvű online enciklopédiák és adatbázisok elemzésén keresztül juthatunk a legközelebb a térség irodalmi emlékezetének szerkezetére irányuló kérdésünk megválaszolásához – annak a megfontolásnak a fenntartásával, hogy az eredmények csak az általunk vizsgált adatbázis(ok)ra vonat-

12 Tanulmányunkban kerüljük a 'nemzet' és 'ország' megjelöléseket, hiszen sem földrajzi vagy politikai alapon, sem az egyéni/kollektív identitást figyelembe véve, hanem kizárólag a nyelvből kiindulva határozzuk meg, mi tartozik a cseh, lengyel, magyar és szlovák irodalomba. Így pontosabb *valamilyen nyelvű irodalmi hagyományról* beszélünk. A részletekhez lásd a *Módszertan* című részt.

13 A fogalom, szemben a *kommunikatív emlékezettel*, hosszú távú, közösségi, intézményszerű és szelektív emlékezet. Lásd Jan ASSMANN, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), doi: [10.1017/CBO9780511996306](https://doi.org/10.1017/CBO9780511996306).

14 Andreas HUYSEN, *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory* (Stanford: Stanford University Press, 2003), 18, doi: [10.1515/9781503620308](https://doi.org/10.1515/9781503620308). Ehhez lásd még: Itza A. CARBAJAL és Michelle CASWELL, „Critical Digital Archives: A Review from Archival Studies”, *The American Historical Review* 126, 3. sz. (2021): 1102–1120, 1103, doi: [10.1093/ahr/rhab359](https://doi.org/10.1093/ahr/rhab359).

15 Ilyen például: Ellen RUTTEN, „Why Digital Memory Studies Should Not Overlook Eastern Europe's Memory Wars”, in *Memory and Theory in Eastern Europe*, szerk. Aleksandr ÉTKIND, Uilleam BLACKER és Julie FEDOR, 219–231 (London: Palgrave Macmillan, 2013), doi: [10.1057/9781137322067_11](https://doi.org/10.1057/9781137322067_11).

16 Lev MANOVICH, *The Language of New Media* (Cambridge MA: MIT Press, 2002), 218.

17 Jól összefoglalja a mi hozzáállásunkat is: „Az online közösségek emlékezeti formái (...) arra készítetnek bennünket, hogy újraértékeljük azokat a kritériumokat, amelyek alapján meghatározzuk, hogy mely emlékeket, módszereket és szereplőket tekintjük legitimnek és figyelemre érdemesnek. Ez szükségessé teszi, hogy túllépjünk a szűk fókuszra, amely az emberi jogok megsértésére és tömegeket érintő kegyetlenségekre összpontosított, és elismerjük más mnemotechnikai formákat és folyamatokat, amelyek hétköznapiak, marginálisnak vagy kevésbé jelentősnek tűnhetnek a »soha többé« imperatívusza által formált emlékezethez képest.” Silvana MANDOLESSI, „The digital turn in memory studies”, *Memory Studies* 16, 6. sz. (2023): 1513–1528, 1525, doi: [10.1177/17506980231204201](https://doi.org/10.1177/17506980231204201).

koznak, és egy ettől különböző szempont szerinti kutatás részben vagy egészben más-fajta eloszlást mutathat. Mindenképpen érdemes kiemelni a fordítástudomány hasonló, kvantitatív megközelítéseit is, hiszen a fordítások valóban jól mutatják két nyelv közötti kapcsolatok mértékét és szerkezetét.¹⁸ Az online adatbázisok elemzésének előnye, hogy kortárs viszonyokat tesz feltérképezhetővé, valamint, hogy a kulturális közvetítés professzionális szereplőin (fordító, bölcész stb.) túl szélesebb közösség ismereteit tükrözi.

Legfőbb inspirációnkat a *Journal of Cultural Analytics* folyóirat 2023-as különszáma jelentette *Wikipedia, Wikidata and World Literature* címmel – amely „olyan enciklopédikus adatokat és összekapcsolt tényeket jár körül, amelyek újszerű forrásokat és eszközöket nyújthatnak a világirodalom recepciójának tanulmányozásához”¹⁹ –, valamint az ezt megelőző egyéni kutatások, amelyek szintén felismerték, hogy a Wikipedia „kitűnő példa olyan forrásra, amely a tömegek bölcsességébe enged betekintést, nem pedig néhány ember egyéni ízlésébe”.²⁰ Ezeket a belátásokat szem előtt tartva mi is a Wikipedia enciklopédiát és az ott elérhető szócikkeket is rendszerező Wikidata adatbázist elemeztük, főként azok többnyelvűsége miatt, és mivel olyan kiterjedt adatmennyiséget szolgáltatnak a kortárs ismeretekről, amely nemcsak kutatók és szakemberek véleményét, hanem a szélesebb közösség érdeklődését is tükrözheti (a felületeket bárki szerkesztheti). Pontosabban azt feltételezzük, hogy ha egy szerző az egyik irodalmi hagyományból (például Milan Kundera cseh nyelven is publikáló író) szócikként szerepel egy másikhoz kötődő (például a lengyel nyelvű) Wikipedián, akkor mondhatjuk, hogy ez a szerző része a másik hagyomány irodalmi emlékezetének (Kundera a lengyel irodalmi emlékezetnek), legalábbis elérhetők róla szóló információk az adott hagyományhoz tartozó, leggyakrabban használt enciklopédiában. Így tehát az összes ilyen szerző megszámlálásával – a szócikkek kvalitatív különbségei ellenére is – kvantifikálható, hogy mennyire kiterjedt a visegrádi térség irodalmi hagyományainak emlékezte, és milyen ezek egymáshoz való viszonya.

18 A magyar irodalom kapcsán kiemelendők Király Péter és Kiséry András munkái, lásd pl. KIRÁLY Péter és KISÉRY András, „The Worlds of Hungarian Literature: Translationscapes and World Systems”, in *Hungarian Literature as World Literature*, szerk. HAJDU Péter és Z. VARGA Zoltán (London: Bloomsbury, 2025), megjelenés előtt; valamint az alábbi blogot: <https://translationpatterns.substack.com/>.

19 Frank FISCHER és mtsai., „Preface: World Literature in an Expanding Digital Space”, *Journal of Cultural Analytics* 8, 2. sz. (2023), doi: [10.22148/001c.74598](https://doi.org/10.22148/001c.74598).

20 Thomsen MADS ROSENDAHL, „Changing Spaces: Canonization of Anglophone World Literature”, *Anglia* 135, 1. sz. (2017): 51–66, doi: [10.1515/ang-2017-0004](https://doi.org/10.1515/ang-2017-0004). Lásd még: Thomsen MADS ROSENDAHL, „Media and Method: The Digitized Library of Babel”, in *Literature and the World*, szerk. Thomsen MADS ROSENDAHL és Stefan HELGESSON, 109–130 (London: Routledge, 2019).

Hogyan és milyen mértékben jelennek meg cseh, szlovák, lengyel vagy magyar szépirodalmi szerzők a másik három hagyományhoz tartozó (nemzeti nyelvű) Wikipédián? Erre a kérdésre szerettünk volna választ kapni kutatásunk során.

Elsődleges forrásunk a Wikidata szemantikus adatbázisa volt, amely különféle tulajdonságok alapján katalogizálja a személynévrekordokat, és teszi elérhetővé a hozzájuk tartozó Wikipedia-szócikkeket is. A Wikidata lekérdezéséhez mindenekelőtt két alapvető kérdést kellett tisztáznunk. Egyrészt, hogy a nemzetiséget mely tulajdonság segítségével határozzuk meg, másrészt, hogy a „szépirodalmi szerző” kategóriájához milyen foglalkozásokat veszünk figyelembe. A kérdésekre nem magától értetődő a válasz: a nemzetiség esetében nem ugyanazt a halmazt fedi le a nyelvi, a földrajzi vagy az identitásalapú meghatározás, ahogyan a „(szép)irodalom” és a „szerzőség” kategóriája is jelentős történeti átalakuláson ment keresztül. Olyan általános érvényű szempontokat kellett kidolgoznunk, amelyek segíthetnek eseti helyzetekben következetes döntést hozni. Szembesülnünk kellett a digitális bölcsészet fontos sajátosságával, miszerint a kutatók a formalizáció érdekében verbalizálni kényszerülnek előfeltevéseiket, és definiálniuk kell kulcsfogalmaikat²¹ – akár még az olyan egyértelműnek tűnő megjelöléseket is, mint „magyar irodalom” vagy „költő”. Meghatározásainkat a Wikidatában használatos tulajdonságok²² mentén kellett létrehozni; azon belül is az általánosan (vagy legalábbis a gyakran) használtak közül válogatva, hiszen a Wikidata nem előre megadott mezőrendszerrel dolgozik, vagyis erősen hiányosnak számító rekordok is részét képezik az adatbázisnak. A Wikidatában gyakran használt tulajdonságtípusok (data type) közül azokat részesítettük előnyben, amelyekhez előre definiált és szintén rekordként szereplő elem (item) kapcsolódik (például országnév), szemben a karakterlánc (string) típusúakkal.

Ahhoz, hogy a szépirodalmi szerzők listáját megkapjuk, a P106-os „occupation” (foglalkozás) tulajdonságot kérdeztük le, és három értékre szűrtünk: „poet” (költő, Q49757), „writer” (író, Q36180) és „playwright” (színműíró, Q214917). Míg a „költő” és a „színműíró” kategória egyértelműen szépirodalmi tevékenységet jelöl, az „író” alá a legkülönbözőbb műfajú szövegek létrehozói tartoznak. Ez utóbbit ezért mindenképpen érdemes volt pontosítanunk: ha például könnyűzenészeket vagy tudományos munkák szerzőit is bevennénk a kutatásba (akik szintén gyakran kapnak „író” megjelölést), akkor az eredmények kvantitatív értékelésekor valójában nem eredeti kérdéseinkre – szépirodalmi szerzők jelenlétére és ebből kiindulva az irodalmi emlékezet szerkezetére vonatkozóan – kapnánk válaszokat. Az első lekérdezéseket éppen ezért a szerzők műveinek műfaja alapján kellett továbbszűkíteni. Ennek során történeti szempontokat is figyelembe vettünk, szem előtt tartva, hogy nem minden korban ugyanaz tartozik

21 Sybille KRÄMER, „Should we really ‘hermeneutise’ the Digital Humanities? A plea for the epistemic productivity of a ‘cultural technique of flattening’ in the Humanities”, *Journal of Cultural Analytics* 7, 4. sz. (2023), doi: [10.22148/001c.55592](https://doi.org/10.22148/001c.55592).

22 https://www.wikidata.org/wiki/Wikidata:Database_reports/List_of_properties/all.

zott az „irodalom” fogalma alá. Mivel a legtöbb európai hagyományban a 19. századtól különültek el élesen szépirodalmi és egyéb szövegek egymástól (valamint több műfaj, elsősorban a regény is ekkor jött létre), külön kezeltük az 1800 előtt és az azt követően született művek íróit.²³ 1800 előtről felvettünk a kutatásba minden szerzőt műfajtól függetlenül, így például az egyházi/vallási irodalom körébe sorolható szövegekre is a szépirodalom reprezentánsaiként tekintettünk (többek között Pázmány Péter munkásságára, amely jelentős hatást gyakorolt a magyar irodalmi nyelv alakulására). 1800 utáni alkotók esetében viszont nem képezik a végső listák részét azok, akik kizárólag egyházi szövegeket hoztak létre.²⁴ Ugyanezt az elvet érvényesítettük az emlékiratok, az önéletrajzok²⁵ és az utazási irodalom műfajai kapcsán is – míg a riportregényeket a szépirodalomhoz soroltuk, elsősorban a lengyel irodalomban kifejtett hatása miatt.²⁶ Ennek megfelelően a fantasy és a tudományos-fantasztikus irodalmat, valamint a gyerekirodalmat is szépirodalomként határoztuk meg, az esszéket, műfordításokat és dalszövegeket viszont nem.²⁷ Vagyis fogalmazhatunk úgy, hogy a 19. századtól csak a mai értelemben vett szépirodalmi, azaz fikciós szövegek íróit vettük fel a kutatásba.

A nemzetiség/állampolgárság kérdésénél az egyes hagyományok nyelvi meghatározásából indultunk ki: minden szöveg abba a hagyományba tartozik, és abban fejt ki

23 A magyar irodalom kapcsán lásd: „Az irodalom körébe a 18. század közepéig-végéig minden írott dolog, azaz minden szöveg beszámított.” SZILÁGYI Márton és VADERNA Gábor, „Az irodalom intézményesülésének kora (kb. 1750-től kb. 1830-ig)”, in *Magyar irodalom*, főszerk. GINTLI Tibor (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010), 317. A lengyel irodalom tendenciáiról lásd: Helena MARKOWSKA-FULARA, „Classicists and the Classics: The Polish Literary Canon in Academia (1800–1830)”, in *Literary Canon Formation as Nation-Building in Central Europe and the Baltics*, National Cultivation of Culture 24, 27–38 (Leiden–Boston: Brill, 2021), doi: [10.1163/9789004457713_003](https://doi.org/10.1163/9789004457713_003). A szlovák irodalom történetéhez: Peter PETRO, „Classicism (1780–1828)”, in *History of Slovak Literature*, 42–63 (Montreal: McGill–Queen’s University Press, 1997), doi: [10.1515/9780773565982-007](https://doi.org/10.1515/9780773565982-007). A cseh irodalmi mozgalmakhoz: Paul SELVER, „Ján Kollár: The Daughter of Sláva”, in *National Romanticism: The Formation of National Movements*, 203–210 (Central European University Press, 2007).

24 Érdemes kiemelni, hogy mivel egyházi személyek esetében nagyon eseti, hogy az „occupation” (P106) tulajdonságnál feltüntették-e, hogy „writer” (Q36180), ezért valószínűsítjük, hogy nagyobb számú egyházi személynév rekord nem került be a vizsgálati körünkbe. Ugyanígy hiányozhat e címke olyan személy esetében, akit elsődlegesen nem szépiíróként (hanem például újságíróként, színházi rendezőként) tartunk számon, noha fejtett ki szépirodalmi tevékenységet 1800 után.

25 Mindkettő, valójában, ha a napló műfaját is idesoroljuk, mindhárom elbeszélői forma kifejezetten az adott értelmezői közösséghez, irodalomtörténeti korszakhoz köthető, vagyis műfaji megítélése és besorolása történetileg erősen változó. Az önéletrajzra mint nem csupán irodalmi formára, hanem társadalmi és kulturális gyakorlatra a legújabb szakirodalmak közül jellegzetes példa: Paul John EAKIN, *Writing Life Writing: Narrative, History, Autobiography* (New York: Routledge, 2020), doi: [10.4324/9780367439118](https://doi.org/10.4324/9780367439118). Nem kizárólag a magyar emlékirók munkáinak változó műfaji megítéléséhez lásd: SZÁVAI János, *Magyar emlékirók* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988).

26 Katarzyna FRUKACZ, „Literary Reportage or Journalistic Fiction? Polish Reporters’ Struggles with the Form”, *Literary Journalism Studies* 11, 1. sz. (2019): 7–35.

27 Ezúton mondunk köszönetet Varga Szilviának és Garbacik-Balakowicz Magdalenának, a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete munkatársainak, hogy segítettek véglegesíteni listánkat, és további történeti adalékkal szolgálni a cseh, szlovák és lengyel szerzők esetében.

elsődlegesen hatást, amilyen nyelven íródott.²⁸ Ezáltal *nemzetiség* helyett inkább *valamilyen nyelvű irodalmi hagyományra* vonatkozik kutatásunk, ahogyan eredményeink is ebben a kontextusban értendők. Ehhez a P1412-es „languages spoken, written or signed” (beszélt, írott vagy jelelt nyelvek) tulajdonság elemeit kérdeztük le, és azokat a szerzőket vettük be a vizsgálandók körébe, akik cseh, magyar, szlovák vagy lengyel nyelven írtak. Nyilvánvalóan ez volt a legradikálisabb döntésünk a folyamat során, hiszen így nem vettük figyelembe az adott személy önmeghatározását, születési helyét, állampolgárságát vagy anyanyelvét, amikor valamely nyelvi hagyományhoz soroltuk. Ez a megközelítés kizárja többek között a teljes latin nyelvű humanista irodalmat (érvelésünk szerint az ide tartozó szerzők inkább egy transznacionális/európai, latin nyelvű hagyomány részei, mintsem egy adott nemzeti hagyományé) vagy a németül író közép-európai, főként zsidó szerzőket, mint Kafkát, ahogyan a Wikipédián felülreprezentált eszperantó nyelven alkotókat is. A térség irodalmának fontos részei továbbá azok az itt élő nemzetiségek is, amelyek nem a négy általunk vizsgált ország hivatalos nyelvét használják – ezek a nyelvi hagyományok sem képezték jelen kutatásunk részét, mindenképpen korlátozva annak érvényét. Ugyanakkor egy szerzőt felvettünk több hagyományba is, ha több nyelven írt (például Kerényi Gráciát a magyar és a lengyel hagyomány részének, Peter Macsovszkyt / Macsovszky Pétert pedig a magyar és a szlovák hagyomány részének is tekintettük).

Végezetül, a két tulajdonság mellett a különböző (cseh, magyar, szlovák, lengyel) nyelvű Wikipedia-oldalak mentén szűkítettük a kereséseket: csak olyan szerzőket tartottunk meg, amelyek megtalálhatók valamely, a vizsgálatban szereplő idegennyelvű Wikipédián.²⁹

A lekérdezéseket a Wikidata adatbázis SPARQL lekérdezőfelületén hajtottuk végre,³⁰ metaadatainkat Excel-táblázatokba rendeztük. A felület lehetővé teszi, hogy a rekordok bizonyos tulajdonságainak elemeit is láthatóvá tegyük. A számunkra fontos tulajdonságok a következők voltak, amelyeket felhasználtunk az adatok kvantitatív elemzésekhez is: „name in native language” (születési/anyanyelvi név, P1559), Wikidata-azonosító, „date of birth” (születési idő, P569), „date of death” (halálozási idő, P570), „sex or gender” (nem, P21) és „religion or worldview” (vallás, P140).³¹

Az így létrehozott adatsort a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézethez, valamint a DigiPhilhez tartozó szemantikus adatbázisba,

28 Ehhez lásd többek között: Mihály SZEGEDY-MASZÁK, „National Literatures in the Age of Globalisation”, *Hungarian Studies* 18, 1. sz. (2004): 63–72, doi: [10.1556/HStud.18.2004.1.4](https://doi.org/10.1556/HStud.18.2004.1.4).

29 Fontos kiemelnünk, hogy nem a szócikkek felépítésére, kvalitatív jellemzőire irányul kérdésünk, ahogyan azt sem vizsgáljuk, hogy a szerzőknek milyen minőségű a saját nyelvű Wikipedia-szócikke. Mikközben bevett gyakorlat, hogy az eredeti nyelvű szócikkek fordítás révén jelennek meg más nyelvű Wikipédiákon – így közvetve ugyan, de az eredeti is hatást gyakorolhatnak a kereséseinkre. Jelen tanulmány arra sem vállalkozott, hogy a szócikkek laptörténete segítségével megvizsgálja a szócikket írók, szerkesztők hozzájárulását egy-egy szöveghez. Érdekes szempont lehet még a nézettségi statisztikák adatainak vizsgálata is. Ezek a szempontok jövőbeni kutatások alapját képezhetik.

30 <https://query.wikidata.org/>.

31 Az utolsó lekérdezés időpontja: 2024. 09. 18. A tanulmányunkban kiértékelt metaadatok tehát a Wikidata ekkori állapotát mutatják.

az ITIdatába töltöttük fel.³² Az itt elérhető névtér tehát már egy tisztított és a kutatás szempontjaihoz igazított lista a Wikidata-lekérdezésekhez képest – mindenki számára szabadon hozzáférhető; bízunk benne, hogy hasznos lehet jövőbeni kutatásoknak is.

Eredmények

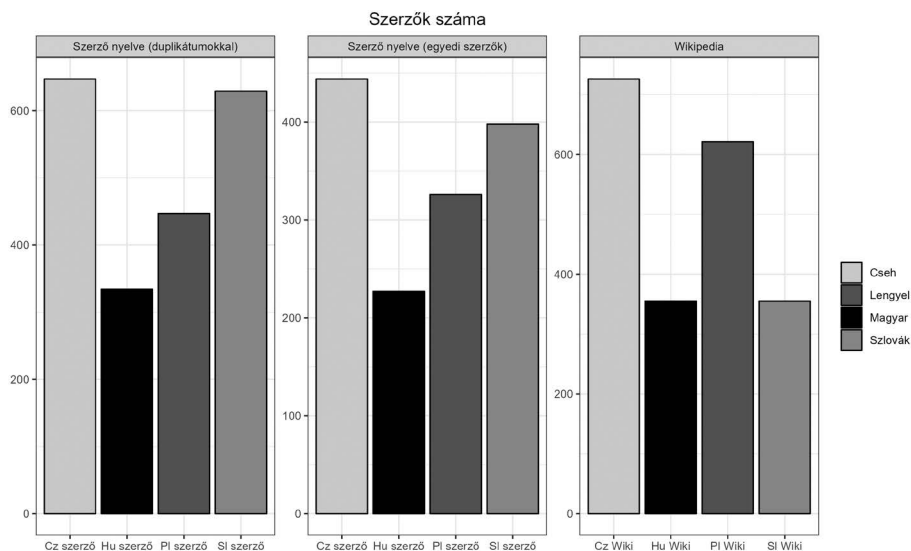
Az adattisztítást követően a szerzőket kétféle szempont szerint csoportosíthatjuk. Egyrészt kezelhetjük a nemzeti nyelvű Wikipédiák szűrést követő változatait mint önálló egységeket: ekkor a hagyományok irodalmi emlékezetének szerkezetét vizsgálhatjuk a benne található, más nyelvű szerzők eloszlása alapján. Másrészt kezelhetjük az egy hagyományhoz tartozó szerzőket is egységként, és nézhetjük azt, hogy ezek hogyan oszlanak el a különböző Wikipédiák között, vagyis hogy egy hagyomány hogyan jelenik meg a többi irodalmi emlékezetében. Mindkét megközelítés fontos tanulságokkal szolgál a régió belső kapcsolatait illetően, ám mindkettő torzíthatja is az eredményeket. Az 1. ábra a két szempont szerinti átfogó statisztikát mutatja be: egyfelől az egyes Wikipédiákon megjelenő, a másik három nyelvi hagyományhoz tartozó szerzők számát; másfelől az egy hagyományhoz tartozó, a másik három Wikipédián megjelenő szerzők számát összesíti. Az utóbbi esetben szintén kétféle számítás képzelhető el: ha csak az egyedi szerzőket számoljuk össze (tehát ha egy szerző egyszerre mindhárom más nyelvű Wikipédián is megtalálható, akkor is csak egyszer számítjuk), vagy ha a szerzők számát külön határozzuk meg az egyes Wikipédiákon, és ezeket az értékeket összesítjük (tehát ha egy szerző egyszerre mindhárom más nyelvű Wikipédián is megtalálható, akkor a három előfordulást külön számítjuk) – a kétféle módszer arányaiban hasonló eredményre vezet (lásd az 1. ábrát).

Már ez az átfogó kép is érdekes mintázatokat rajzol ki. Mind a cseh szerzők jelenléte a régió irodalmi emlékezetében, mind a cseh irodalmi emlékezet kiemelkedőnek nevezhető, ami alapján a cseh hagyomány a régió középpontjaként tűnik fel. Ezzel szemben a magyar szerzők alulreprezentáltak más Wikipédiákon, és a magyar Wikipédián is viszonylag kevés szerző szerepel a többi hagyományból. Ez némileg ellentmond annak az önelbeszélésnek (gondoljuk például Magyarország Osztrák–Magyar Monarchiában betöltött szerepére), amely szerint a magyar hagyomány meghatározó szerepet töltött be a régió kulturális életében. Az eredmény magyarázható nyelvi meghatározottságokkal, amennyiben a magyar az egyetlen nem szláv nyelv a térségben, és így nehezebben elérhető a többi hagyomány számára, miközben az irodalmi emlékezet elsődleges forrásai a fordítások. De ugyanígy felvethető, hogy a narratívát Magyarország régiós nagyhatalmi státuszáról inkább (a 19. század végétől mai napig ható) vágy-

32 A projekt nyitóoldala: https://itidata.abtk.hu/wiki/Digit%C3%A1lis_irodalmi_eml%C3%A9kezet_K%C3%B6z%C3%A9p-Eur%C3%B3p%C3%A1ban. Az ITIdata felépítéséről, projektjeiről lásd: DOBÁS Kata, PALKÓ Gábor és FELLEGI Zsófia, „A kis gömböc meséje – az ITIdata irodalomtudományos adatbázis fejlesztése 2022–2023-ban”, in *Új technológiákkal, új tartalmakkal a jövő digitális transzformációja felé*, 192–198 (Budapest: HUNGARNET Egyesület, 2023), <http://real.mtak.hu/id/eprint/182937>.

képként és nem kulturális-geopolitikai realitásként azonosítsuk. A lengyel és a szlovák hagyományok esetében ellentétes minták figyelhetők meg: míg szlovák szerzők nagy számban szerepelnek más Wikipédiákon, a szlovák Wikipedia a térség irodalmára vonatkozóan kis méretűnek tekinthető; a lengyel Wikipedia ellenben jobban kiterjedt, mint amennyire lengyel szerzők részei a más nyelvű Wikipédiáknak.

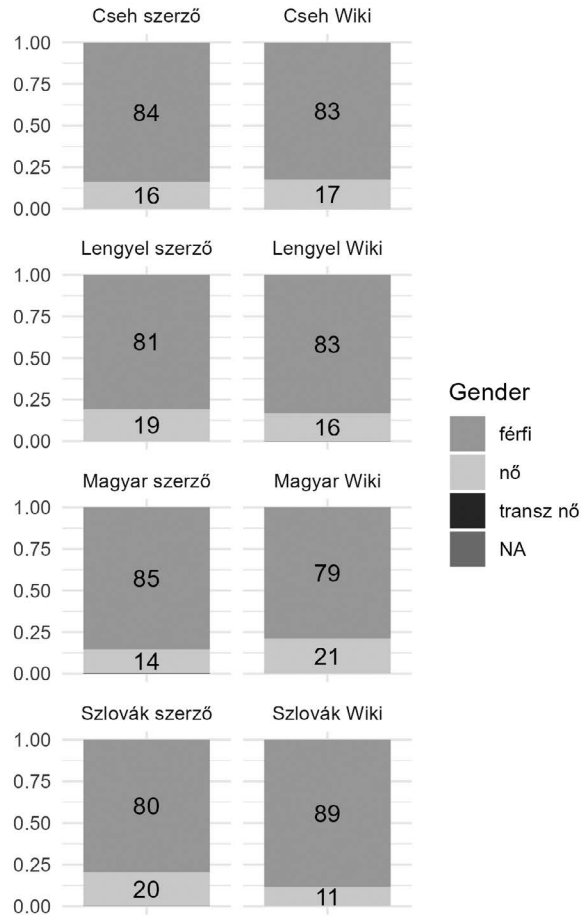
A 2. ábra a szerzők nemi eloszlását mutatja a kétféle szempont szerinti csoportosításban. Az eredmény nem meglepő: meglehetősen (80% feletti értékekkel) férfiközpon-tú a térség irodalomtörténete és az arról való emlékezet. A 3. ábrán a szerzők születési évének eloszlásai láthatók – az adatsor egyértelműen a 19. század végének és főként a 20. század első felének irodalmát fedi le, a kortárs emlékezet leginkább erre a korszakra irányul. Ami egyúttal azt is jelenti, hogy a térségben az „irodalom” fogalma is elsősor-ban a 20. század első felében létrejött művek háttére előtt kerül kidolgozásra.

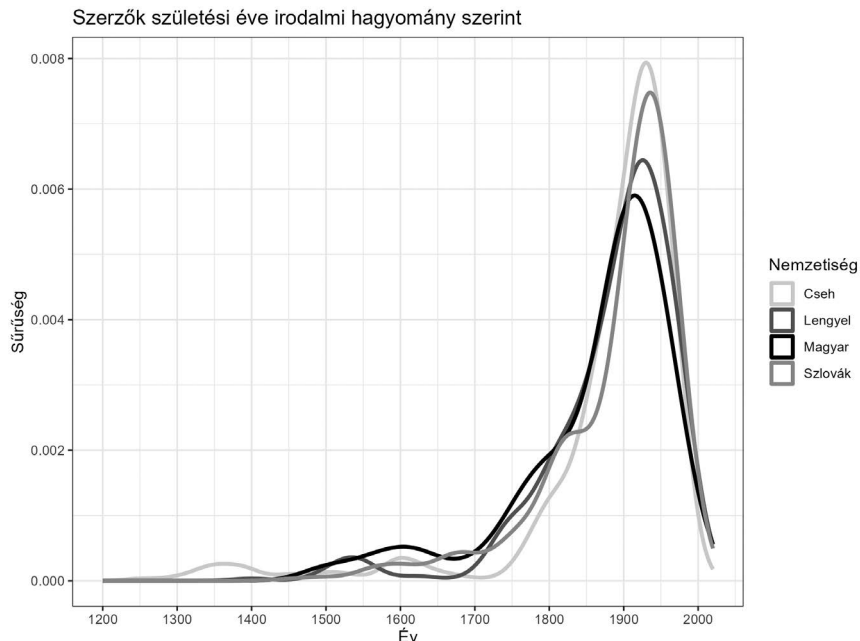
1. ábra. A vizsgált szerzők száma a szerzők irodalmi nyelve (beleértve a duplikátumokat: balra; csak az egyedi szerzőket számlálva: középen), és a Wikipedia-szócikkek nyelve (jobbra) alapján

Nemi eloszlás

Irodalmi hagyomány és Wikipedia szerint

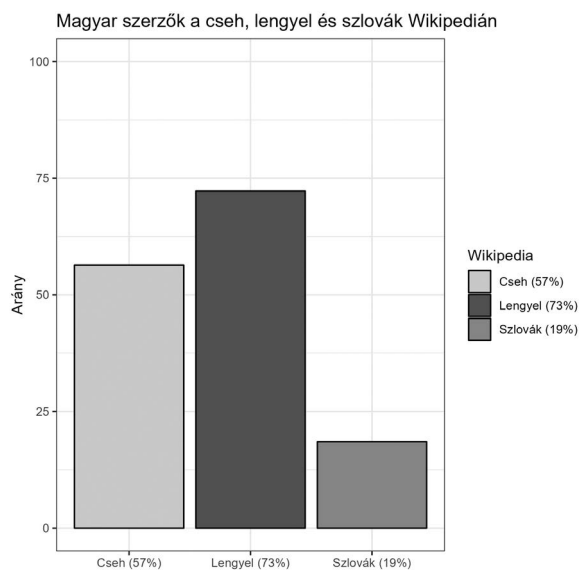
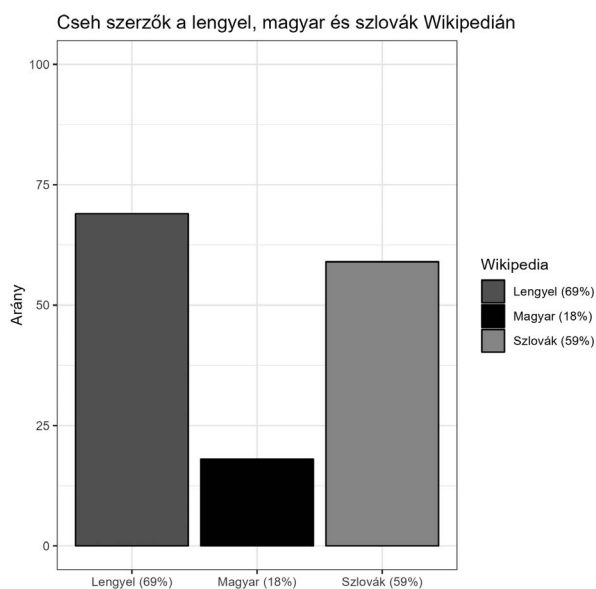
2. ábra. A vizsgált szerzők nemi eloszlása a szerzők és a Wikipedia-szócikkek nyelve alapján

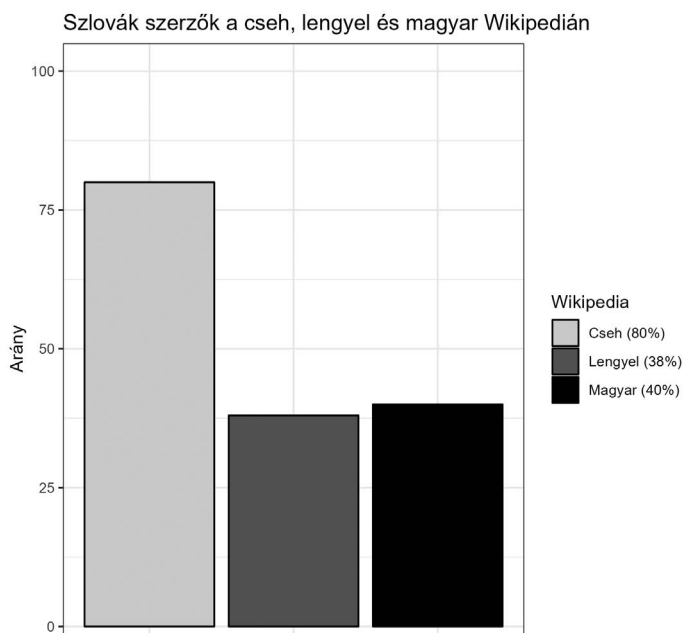
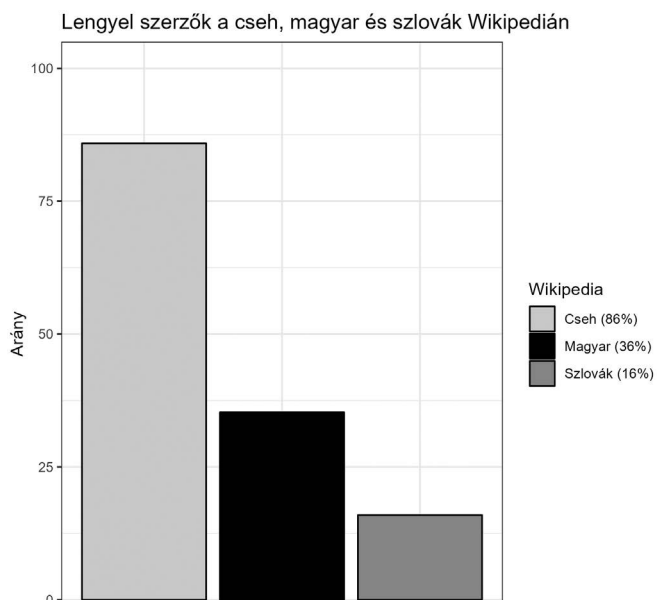
3. ábra. A szerzők születési évének eloszlása a szerzők irodalmi nyelve alapján csoportosítva

A különböző csoportokat részletesebben is elemezhetjük. A 4. ábra az egy hagyományhoz tartozó szerzők eloszlását jeleníti meg a Wikipediák között. Eszerint cseh és magyar szerzők legnagyobb részben a lengyel Wikipedián szerepelnek, ami a lengyel irodalmi emlékezet kiterjedtségét mutatja – bár az összes (más nyelvű Wikipedián megjelenő) szlovák szerző csak 38%-a található itt meg. Ezzel szemben a szlovákok 80%-a fellelhető a cseh Wikipedián, ami erős kapcsolatot jelez a két hagyomány között, elsősorban a szlovák nyelvű irodalomra vonatkozó cseh emlékezet felől, de fordított esetben is erős a kapcsolat: a csehek 59%-a megtalálható a szlovák Wikipedián, ami különösen onnan nézve magas érték, hogy a lengyel és a magyar szerzők kevesebb, mint az ötöde érhető itt el. Ugyanígy kétirányú a kapcsolat a lengyel és a cseh hagyomány között: míg a lengyelek 86%-a (a legmagasabb érték ebben a csoportosításban) elérhető a cseh Wikipedián, fordított esetben szintén kiemelkedő értéket láthatunk (69%). Ezzel szemben nem kölcsönös a viszony a magyar és a lengyel hagyomány között, amennyiben – bár a magyarok nagy része megtalálható a lengyel felületen – a lengyel szerzőknek csak 35%-a szerepel a magyar Wikipedián.³³

³³ A jelenség nemcsak azért figyelemreméltó, mert az előzetes elvárásoknak nem felel meg, hanem azért is, mert a lengyel irodalom bizonyos kanonikus szerzőinek jelentős a magyar irodalmi recepciója. BALOGH Magdalena, „Recepcja literatury polskiej na Węgrzech od 1990 do 2020 roku (rezultaty i braki)

[Reception of Polish Literature in Hungary in 1990–2020: Results and Gaps]”, *Roczniki Humanistyczne* 72, 1. sz. (2024): 11–26, doi: [10.18290/rh24721.1](https://doi.org/10.18290/rh24721.1).

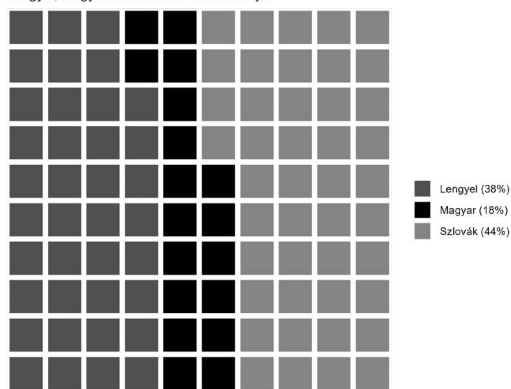

4. ábra. Cseh, lengyel, magyar és szlovák szerzők aránya más nyelvű Wikipédiákon

Az 5. ábra a Wikipédiakon belüli eloszlást szemlélteti. Feltűnő, hogy a magyar és a cseh verzióban is szlovák szerzők szerepelnek túlsúlyban (az adott emlékezetnek majdnem felét teszik ki), második helyen a lengyelekkel. Eszerint a szlovák irodalom számottevő jelenlétéről beszélhetünk mindkét hagyományban (magyar, cseh). Miközben a szlovák nyelvű irodalmi emlékezet kifejezetten egyoldalúnak mutatkozik, amelyet a cseh szerzők abszolút dominanciája jellemez. Szintén cseh szerzők dominálnak a lengyel felületen, ami ismét azt jelzi, hogy a cseh irodalom markánsan része a térségi emlékezetnek. Egyedül a magyar hagyománnyal tűnik ebből a szempontból lazábbnak a kapcsolat: a cseh Wikipédiának meglehetősen kis részét teszik ki magyar írók, költők vagy drámaírók (18%), hasonlóan a cseh szerzők arányához a magyar Wikipédián (23%).

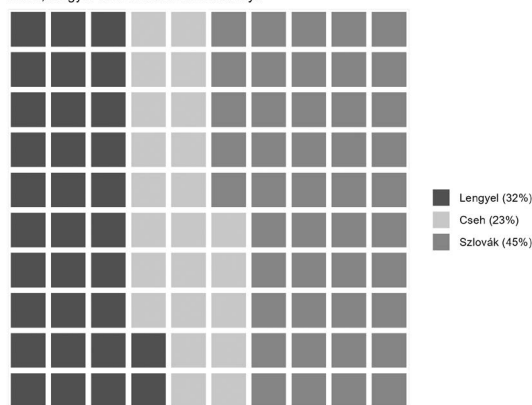
Cseh Wikipedia

Lengyel, magyar és szlovák szerzők aránya

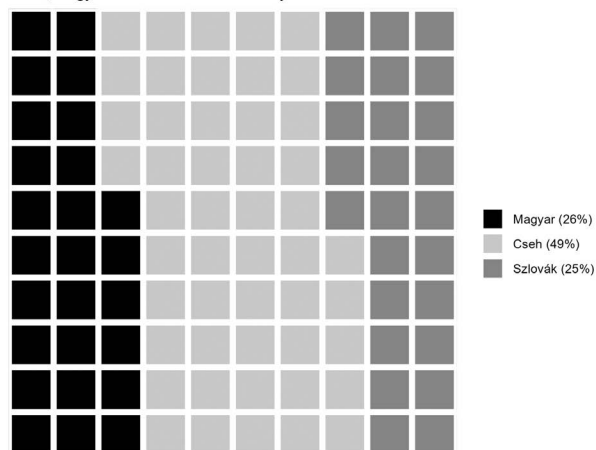
Magyar Wikipedia

Cseh, lengyel és szlovák szerzők aránya

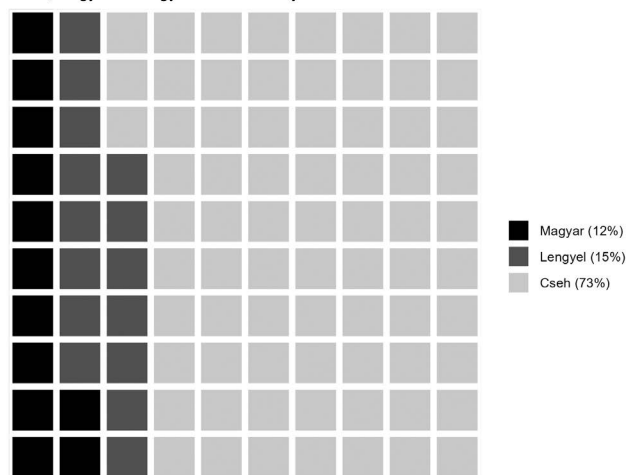
Lengyel Wikipedia

Cseh, magyar és szlovák szerzők aránya

Szlovák Wikipedia

Cseh, lengyel és magyar szerzők aránya

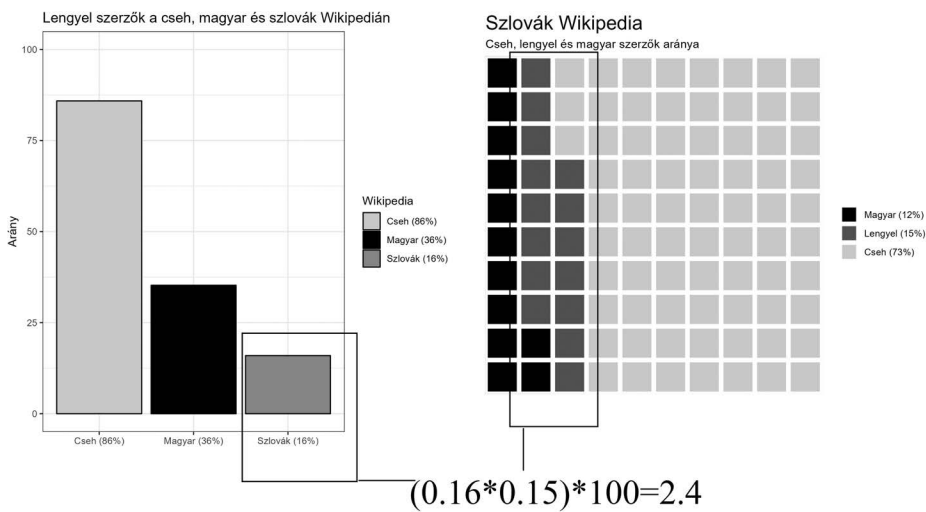
5. ábra. Cseh, lengyel, magyar és szlovák Wikipediák belső eloszlása a vizsgált szerzők irodalmi nyelve szerint.

Habár tanulságosak és részletes képet festenek le a 4. és az 5. ábrák, mindkét megjelölési módot torzíthatja a Wikipédiák eltérő mérete. Például egy hagyomány szerzőinek nagy aránya egy Wikipédián (az 5. ábra szempontja) nem feltétlenül jelenti azt, hogy valóban sok szerző található meg ott; meglehet, hogy egy kifejezetten kis méretű Wikipédián kevés szerzőre vonatkozik az arányszám (azaz nem mindegy, hogy 10 vagy 100 szerző 50%-át mutatja). Ugyanez igaz a másik, a 4. ábrán látható szempontra is: egy szerző nagyobb valószínűséggel szerepel egy nagyméretű Wikipédián – így az itteni magas értékek esetében is elképzelhető, hogy valójában ezek a szerzők csak kis részét teszik ki egy kiterjedt adatbázisnak. Ahhoz, hogy kiküszöböljük a Wikipédiák méretéből adódó torzító hatást, létrehoztuk az úgynevezett „irodalmi emlékezet pontszámát” (*literary memory score* – LMS). Ennek célja, hogy egyszerre vehessük figyelembe az egy hagyományhoz tartozó szerzők arányát egy Wikipédián (5. ábra), és azt, hogy e hagyomány összes szerzőjének hány százaléka szerepel ott (4. ábra). Az LMS e két arányszámnak a szorzataként jön létre – szemléltetéshez lásd a 6. ábrát. Ha mindkét arány magas értékű, akkor az eredmény is az lesz; míg ha az egyik inkább alacsonynak mondható, akkor a két arány kiegyenlíti egymást (például ha egy kis Wikipédián egy hagyomány szerzői dominálnak, ám ez még mindig csak kis százalékát teszi ki a hagyományhoz tartozó és a többi, más nyelvű Wikipédián is szereplő szerzőknek). Tulajdonképpen a két arányszámot egymással súlyoztuk ahhoz, hogy összehasonlítható pontszámot hozzunk létre – ez látható a 7. ábrán (a színek a Wikipédiát, azaz egy hagyomány emlékezetét, az x tengelyen feltüntetett betűkód pedig a hagyomány nevét jelöli, ahova a szerzők tartoznak).

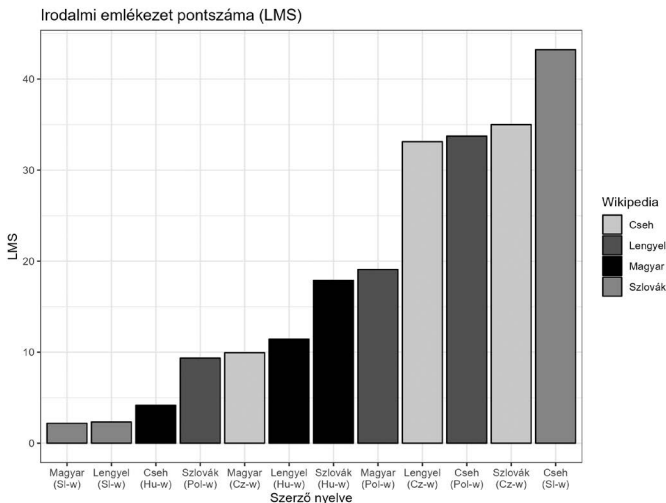
Szembetűnő, hogy a szlovák emlékezet mennyire kiterjedt a cseh irodalomra vonatkozóan – és mennyire csak arra korlátozódik. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a térség egészéhez a szlovák irodalomnak szinte kizárólag a cseh kultúrán keresztül van hozzáférése, ami nyilvánvaló történeti okokra vezethető vissza: a két állam csak 1993-tól független egymástól, de nyelvi és kulturális kapcsolataik továbbra is erősek. Bár hasonló történeti okok a magyar és szlovák kapcsolatok mellett is felhozhatók lennének (közös állam a II. világháborúig, nagy arányú magyar nyelvű kisebbség Szlovákiában), a szlovák és a magyar emlékezet sem nevezhető átfogónak a másik irodalmára nézve. A magyar irodalomra vonatkozó pontszámok minden esetben alacsonyak: se a magyar emlékezet nem túl részletes, se a magyar szerzők nincsenek jelen nagy számban a térség más emlékezeteiben. Ez az említett nyelvi korlátokra is visszavezethető jelenség szembe-megy a térség kultúrtörténetén alapuló elvárásokkal, egyúttal illeszkedik abba a folyamatba, miszerint a magyar regényirodalomban és a róla való beszédmódban a 2000-es évektől és különösen 2010 után (ez egyúttal a Wikipedia megjelenésének és felfutásának az időszaka) egyre kevésbé érvényesül egy térségi, transznacionális nézőpont, ehelyett a nemzetre, majd a családra, végül az egyénre fókuszáló elbeszélések térnyerése figyelhető meg.³⁴ A szlovák–cseh kapcsolatokon túl kiemelendő továbbá a lengyel–cseh

34 MELHARDT Gergő és SZEMES Botond, „A nemzetállam történelmi és imaginárius alternatíváinak eltűnése: A kései Mészöly-próza és a kortárs irodalom”, *Literatura* 49, 1. sz. (2023): 9–38, doi: [10.57227/Liter.2023.1.1](https://doi.org/10.57227/Liter.2023.1.1).

erős viszony is, hiszen a pontszámok alapján mind a két irányban élénk az irodalmi emlékezet. Ezt elsősorban azzal magyarázhatjuk, hogy a régió központjairól van szó, amelyek így egymás működéséről és történetéről is részletes tudással rendelkeznek.

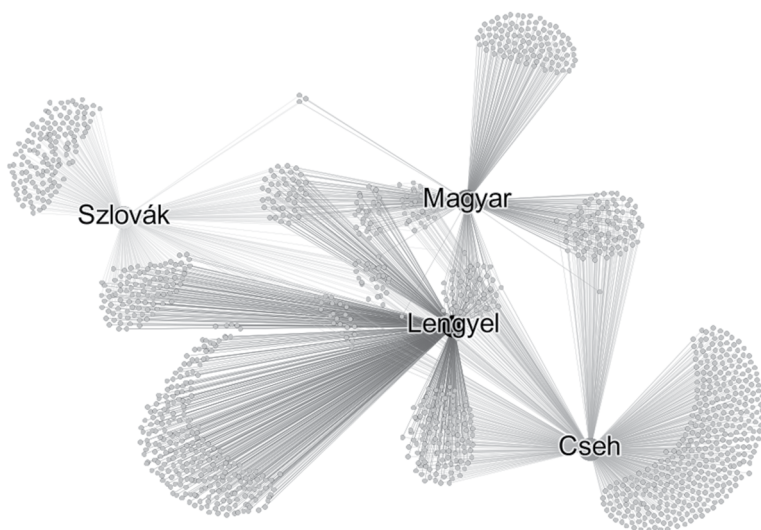

6. ábra. Illusztráció az „irodalmi emlékezet pontszámának” kiszámítására

7. ábra. Az irodalmi emlékezet pontszámának rangsora. Az x-tengelyen feltüntetett betűkód a szerző irodalmi nyelvét, az oszlopok színezése a Wikipédiák nyelvét jelöli.

Az eddigiek során a térségi irodalmi emlékezet vizsgálatának alapegysége két hagyomány viszonya volt. Elképzelhető ugyanakkor az adatok holisztikus, hálózatos megjelenítése is: a 8. ábrán minden szerző és a négy hagyomány is csomópontként szerepel, amelyek akkor kapcsolódnak éllel egymáshoz, ha egy szerző megtalálható egy idegen nyelvű Wikipedián. Azaz csak akkor kötődik az ábrán egy szerző egy hagyományhoz, ha *nem* azon a nyelven ír, mégis részese a hozzá tartozó Wikipédiának (például magyar szerző a csehnek). A hálózatot a Gephi szoftver segítségével, a ForceAtlas2 algoritmus-sal hoztuk létre (először az adatsor egészére, majd külön a hagyományokat jelölő nagyobb csomópontokra alkalmazva), így a több közös kapcsolattal rendelkező hagyományok közelebb kerülnek egymáshoz, aminek köszönhetően a térségi ismeretek közötti hasonlóság rajzolódhat ki. Ekkor tehát nem azt látjuk, hogy mennyire kiterjedt például a kortárs magyar kultúra tudása a lengyel irodalomról, hanem hogy mennyiben hasonlít a lengyel és a magyar irodalmi emlékezet a szlovák és a cseh irodalomra vonatkozóan. A hálózatban a lengyel irodalmi emlékezet áll a középpontban, míg a szlovák található a legtávolabb a többitől – ez utóbbi nem teljesen váratlan, hiszen az ábrán a cseh és a szlovák hagyomány közötti közvetlen kapcsolat nem jelölt. A jövőben több közép-európai hagyomány megjelenítésével egy ilyen hálózatos megjelenítés magyarázó ereje is jelentősen növelhető (hiszen négy csomópont között még nem rajzolódik ki nagyfokú elkülönülés, ahogyan nem igazán detektálhatók a hálózatban kisebb alcsoportok sem).

8. ábra. Irodalmi emlékezet hálózata a visegrádi régióban. Egy szerző akkor kapcsolódik egy hagyományhoz, ha nem azon a nyelven ír, de szerepel a vonatkozó Wikipedián.

A hálózat azt is megmutatja, hogy vannak szerzők, akik egyszerre három idegen nyelvű Wikipédián is megjelennek. Ezek alkotják a térség irodalmi „kánonját”, amennyiben mindegyik hagyomány emlékezetében jelen vannak: összesen 150 író, költő vagy drámaíró tartozik ide; 45 a cseh, 27 a lengyel, 21 a magyar és 57 a szlovák irodalomból. A *Függelék*ben közölt felsorolás a szerzők nevét tartalmazza – a lista részletes elemzése a kánon összetételébe engedhet bepillantást (például korszakok, műtípusok, irodalmi irányzatok tekintetében). Fontos szem előtt tartani, hogy ez a Wikipedia kánonjára vonatkozik: már első ránézésre is szembetűnő elkülönböződések mutatathat a fordítások vagy a recepcióirodalom felőli közelítésekhez képest, ideértve a feltűnő „hiányokat” is. Úgy véljük, éppen ezek a különbségek adják a kutatás értékét, hiszen ezen keresztül az irodalmi emlékezet egy más rétege tárulhat fel. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a listán látható aránytalanság legfőbb oka, hogy míg számos szerző csak a szlovák nyelvű Wikipediáról hiányzik (Radnóti Miklóstól Bruno Schulzon és Witold Gombrowiczon át Nadas Péterig), addig a szlovák szerzők nagy számban szerepelnek más nyelveken; így többségük a „kánonban” a Wikipediák eltérő kiterjedtségére vezethető vissza. Ezt az aránytalanságot tükrözi a 8. *ábra* is, illetve innen nézve külön jelentőségre tesz szert, ha egy szerző mégis szerepel a szlovák felületen és a *Függelék* listájában.

Összefoglalás

A nemzeti nyelvű Wikipediák és azok szerkezetére irányuló méréseink a következőképpen tükrözik a visegrádi térség irodalmi emlékezetét. Eredményeink hangsúlyozottan a Wikidata és Wikipedia adatbázis metaadataira vonatkoznak. Feltehetően másfajta mintázatok rajzolódának ki, ha a recepciótörténet vagy a fordításirodalom területét is bevontuk volna a vizsgálódásunkba. Jelen tanulmány értékét viszont éppen az adhatja, hogy új fénytörésben láttatja a régió irodalmi kapcsolatait – a korábbi elgondolásainkat néhol erősítve, néhol megkérdőjelezve.

A konklúziók:

- A térség irodalmi központjai a cseh és a lengyel hagyományok. A cseh irodalmi emlékezet, valamint a cseh irodalomra irányuló térségi (elsősorban szlovák és lengyel) emlékezet is kiemelkedő. Ugyanígy igen kiterjedt a lengyel irodalmi emlékezet is, és ez hasonlít a leginkább a másik három hagyomány emlékezetének szerkezetéhez, ezáltal a köztük lévő átjárást is ez biztosítja a legjobban (lásd 8. *ábra*). Ugyanakkor a lengyel irodalom a csehhez képest kevésbé reprezentatív, főként a szlovák irodalmi emlékezetben betöltött csekély szerepe miatt.
- A kortárs irodalmi emlékezet felől a lengyel–szlovák kapcsolatok kifejezetten gyengének mondhatók, míg a cseh–szlovák kapcsolatok a legerősebbnek (a lengyel–cseh kapcsolatokkal a második helyen). A szlovák ismeretek szórványosságát a lengyel irodalomtörténet kapcsán jól szemlélteti, hogy egyedül a szlovák Wikipédián nem szerepel Zbigniew Herbert költő vagy Bruno Schulz és Witold Gombrowicz.

- A szlovák kortárs emlékezetben a cseh irodalom egyeduralkodónak számít; úgy tűnik, hogy a szlovák irodalomnak a térséghez leginkább a csehen keresztül van kapcsolata. Miközben szlovák szerzők viszonylag nagy számban szerepelnek más (elsősorban a cseh, míg kisebb, de szintén jelentős mértékben a magyar) hagyományok emlékezetében.
- A magyar irodalmi emlékezet kimondottan visszafogott a térségben; a cseh és a lengyel szerzők különösen alulreprezentáltak annak fényében, hogy magyarok nagyobb számban vannak jelen az említett hagyományok emlékezetében. Ám így is a magyar irodalomra vonatkozik a legkevésbé kiterjedt ismeret az a régióban. Ennek hátterében nyelvi különbségek állhatnak, valamint az a folyamat, amelynek értelmében a kortárs magyar irodalmi kultúrát egyre kevésbé határozza meg egy régiós nézőpont. Az eredmények továbbá felvetik annak a lehetőségét is, hogy Magyarország régiós nagyhatalmi státuszára vonatkozó önelbecséléseinket mint a 19. századból örökölt fikciót leplezzük le.

A jövőben a kutatás kiszélesítése a közép-kelet-európai régió más hagyományaira árnyalhatják az itt kirajzolódó képet. Érdemesnek tűnik egy következő lépésen az ukrán, a román és a délszláv hagyományok felvétele a vizsgálatba, ami által kulturálisan és földrajzilag is szélesebb körű elemzésre nyílna lehetőség.

Függelék – a visegrádi régió szerzőinek kortárs kánonja

Cseh: Hana Andronikova, Eduard Bass, Karel Havlíček Borovský, Josef Čapek, Karel Čapek, Svatopluk Čech, Petr Chelčický, Václav Čtvrtek, Viktor Dyk, Zbyněk Fišer, Julius Fučík, Ladislav Fuks, Jaroslav Hašek, Václav Havel, Adolf Hoffmeister, Bohumil Hrabal, Alois Jirásek, Josef Jungmann, Eva Kantůrková, Ivan Klíma, Jan Amos Komenský, Eliška Krásnohorská, Karel Kryl, Milan Kundera, Josef Lada, Arnošt Lustig, Vladimír Neff, Jan Neruda, Vítězslav Nezval, Ivan Olbracht, Patrik Ouředník, František Palacký, Vladimír Páral, Michal Šanda, Jaroslav Seifert, Josef Škvorecký, Ludvík Souček, Jáchym Topol, Jiří Třanovský, Josef Kajetán Tyl, Eli Urbanová, Ludvík Vaculík, Vladislav Vančura, Jiří Wolker, Antonín Zápotocký.

Lengyel: Leszek Engelking, Aleksander Fredro, Janusz Głowacki, Jan Paweł II (II. János Pál pápa), Ryszard Kapuściński, Jan Kochanowski, Janusz Korczak, Zygmunt Krasiński, Stanisław Lem, Adam Mickiewicz, Czesław Miłosz, Sławomir Mrożek, Julian Ursyn Niemcewicz, Władysław Reymont, Tadeusz Różewicz, Andrzej Sapkowski, Józef Sękowski, Henryk Sienkiewicz, Maciej Ślomyński, Juliusz Słowacki, Andrzej Stasiuk, Wisława Szymborska, Władysław Tarnowski, Olga Tokarczuk, Julian Tuwim, Rafał Wojaczek, Stefan Żeromski.

Magyar: Ady Endre, Balassi Bálint, Baróti Szabó Dávid, Bessenyei György, Esterházy Péter, Gárdonyi Géza, Göncz Árpád, Jókai Mór, József Attila, Kazinczy Ferenc, Ker-

tész Imre, Madách Imre, Márai Sándor, Mikszáth Kálmán, Pázmány Péter, Petőfi Sándor, I. Rákóczi György, Szenes Hanna, Szerb Antal, Tinódi Sebestyén, Zrínyi Miklós.

Szlovák: Leopold Branislav Abafi, Izák Abrahamides, Janko Alexy, Ján Andraščík, František Andraščík, Jozef Ignác Bajza, Ladislav Ballek, Matej Bel, Valentín Beniák, Jaroslava Blažková, Ján Botto, Radovan Brenkus, Ján Chalupka, Samo Chalupka, Adam Chalupka, Dobroslav Chrobák, Štefan Marko Daxner, Pavol Dobšínský, Juraj Fándly, Margita Figuli, Ján Francisci-Rimavský, Marián Geišberg, Mila Haugová, Michal Miloslav Hodža, Ján Hollý, Pavel Hružík, Ivan Hudec, Jozef Miloslav Hurban, Pavol Országh Hviezdoslav, Michal Hvorecký, Zora Jesenská, Janko Jesenský, Daniela Kapitáňová, Dušan Kováč, Janko Král, Leopold Lahola, Elena Maróthy-Šoltéssová, Janko Matúška, Ján Palárik, Peter Pišťanek, Stanislav Rakús, Pavol Rankov, Radoslav Rochallyi, Kristína Royová, Milan Rúfus, Pavol Jozef Šafárik, Andrej Sládkovič, Božena Slančíková-Timrava, Ľudovít Štúr, Bohuslav Tablic, Dominik Tatarka, Jiří Třanovský, Alta Vášová, Pavel Vilikovský, Milan Zelinka, Zuzka Zguriška, Ľudo Zúbek.